

ԵՐԵՎԱՆԵՆԵՐ

ՄԱՅՐ ԱՅՈՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

«Վաչե եւ Թամար Մանուկյան» մատենադարանի բացումը

Հոկտեմբերի 18-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում, հանդիսապետությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբրիել Բ Շայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, մասնակցությամբ Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի ու մատենադարանի բարերարներ տեր եւ տիկին՝ Վաչե եւ Թամար Մանուկյանների, տեղի ունեցավ «Վաչե եւ Թամար Մանուկյան» մատենադարանի բացումը:

Բացման խոսքով հանդես եկավ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի վանական խորհրդի նախագահ Նաթան արք. Հովհաննիսյանը, ապա Ամենայն Հայոց Կաթողի-

ղեցիկ օրրան եւ եղել դպրության ու գիտության եւ Աստծո օրհնությամբ այսօր էլ իր առաքելության ծիրում վառ եւ պահում իմացության ջախջախյալ հոգեւոր այն զորության, որը բարեփոխում եւ մարդկային կյանքը, կերտում նրա առաջնությունը ու բարոյությունը: Այս առաքելության եւ կոչված Մայր Աթոռի նորակառույց մատենադարանը, որը մեր կյանքում հավելելու է գիտության լույսը եւ հարստացնելու իմացության շտեմարանները, հավաստելու է ըրիստոնեական ճանաչողությամբ զորացնելու է Մեր զավակների, որպեսզի ամուր ու հաստատուն ըլայերով

քնն: Մեր գահակալության շրջանից մեծազնիվ բարերարներն ամեն տարի իշխանավայել նվիրատվություն են կատարում ի նպաստ Մայր Աթոռի ծրագրերի: Նրանց սրտաբուխ ընծայաբերումներով նորոգվել են Մայր Աթոռի «Շողակաթ» հեռուստաընկերության եւ տպարանի շենքերը: Հոգու խնդրությամբ ու գնահատանքով ենք անդրադառնում, որ ազգային բարերար տիար Վաչե Մանուկյանի ի հիշատակ իր հանգուցյալ հոր՝ Սուրբ Եղիշե Եկեղեցի եւ պարգեւել Լոնդոնի հայ համայնքին՝ ձեռք բերելով եւ նորոգելով Անգլիկան Եկեղեցու պատմական արժեքավոր շենքը: Ձեր վաստակը մեծ է, սիրելի՛ բարերարներ: Կանգուն են Ձեր բարեպաշտության եւ բարի գործող վկայությունները: Այսուհետ Մայրավանքում՝ Արարատի դիմաց, սերունդների համար դարձող պիտի մնա Մատենադարանը, իսկ առաքյալն առում է. «Եթե մեկ կարուցած գործը մնա, նա վարձ պիտի ստանա» (Մ Կորնթ. Գ 14):

Սիրելիներ, վերջին տարիներին Մայր Աթոռում իրագործվող այս ամբողջ բարեգործությունը, մեծածավալ աշխատանքները, որոնք դեռեւս ընթանում են, հնարավոր են դառնում մեր ժողովրդի բարերար զավակների շնորհիվ, նրանց առատածեռն նվիրատվություններով: Դրանք վկայություն են նրանց հավատքի, եկեղեցասիրության, Մայր Աթոռի հանդեպ որդիական սիրո եւ նախաձեռնողության, որոնցով բարեգործվում ու պայծառանում է Մայր Աթոռը:

Երիցս գոհություն եւ փառք ենք բարձրացնում առ Տերը ազգիս պարգեւած բոլոր բարիքների համար, որոնք վկայում են, որ

Աստծո շնորհը մեզ հետ է եւ կշարունակի լինել հավատավոր, աստվածահաճ մեր գործերի ու նպատակների հետ՝ քաղցր պտուղներով ու բարի վաստակով արդյունավորելով մեր կյանքի ճանապարհը: Տիրոջ բարի կամքով ազատ ու անկախ մեր Հայրենիքում մեր Եկեղեցին գործունե է՝ վայելելով մեր ժողովրդի հավատավոր զավակների սերը եւ հայրենի պետության ուշադիր վերաբերմունքը եւ բարյացակամ գորակցությունը, որի համար Մեր գնահատանքն ու օրհնությունն ենք բերում հայրենի իշխանություններին՝ ի գլուխ Հայաստանի Հանրապետության

շնորհները եւ ամենաառաջ օրհնությունները Մանուկյան ընտանիքին, մաղթում նոր ձեռքբերումներ, եկեղեցական եւ ազգային գործերին՝ հաջողություններ: Աստծուց օրհնյալ են ծնողները, որ մեծացրել ու կրթել են բարեպաշտ, ազգասեր եւ հայրենասեր արժանավոր զավակներ:

...Աղոթով առ Աստված ըրիստոսահաստատ Սբ Էջմիածնի օրհնությունն ենք բերում ձեզ բոլորիդ, սիրելիներ, եւ համայն մեր ժողովրդին, որ ապրում է հայացքը դեպի Արարատ ու Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին: Աղոթում ենք, որ Ողորմած Տերը խաղաղ եւ գործյալ պահպանի մեր Հայրենի-

կոսի նախագահությամբ կատարվեց նորակառույց մատենադարանի օրհնության կարգը:

Ներկաներին օրհնության իր խոսքը բերեց Վեհափառ Հայրապետ: «...Հիշարժան եւ տոնական է այս օրը Մայր Աթոռի համար: Եկավ բարի պահը, եւ մեր ժողովրդի առջեւ բացվում ենք դռները «Վաչե եւ Թամար Մանուկյան» մատենադարանի: Նորակառույց մատենադարանը, ինչպես տեսնում եք, գեղեցկակերտ եւ ոգեշեն կառուցված՝ առանձին շուք է հաղորդում մեր նվիրական հնագույն Մայրավանքին: Հոգու եւ մտքի լուսավորության այս նոր կաճառը, ապահովված է լավագույն պայմաններով ու հնարավորություններով Մայր Աթոռի մեծաթիվ գրականության պահպանման եւ ուսումնասիրման համար, եւ համոզված ենք, նոր լիցք պիտի հաղորդի մեր հոգեւոր ու գիտամշակութային կյանքին:

Առաքյալը հորդորում է՝ «Թող ձեր սերը ազելի եւ ազելի առատանա գիտության եւ ամենայն իմաստության մեջ» (Փիլիպ. Ա 9): Դարերի ընթացքում մեր Սբ Եկե-

ղնաճան դեպի Աստված եւ իրենց մտքի ու հոգու արգասիքները ծառայեցնեն հոգեւոր մեր կյանքի եւ մեր Հայրենիքի առաջնությունը: Մատենադարանի գործունեության այս հեռանկարը ուրախացնում եւ ընթացնում է պարզեցում մեր հոգիներին: Գոհություն Աստուծո, այսօր առավել պայծառ ու զորացած ենք տեսնում Հայաստանյայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու եւ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի առաքելությունը, որ հավատքի լուսով եւ հայրենյաց սիրով առավել ամուր պիտի շարունակի շարկապել ու միավորել ազգս հայոց:

Սիրելիներ, մատենադարանի այս հույակերտ կառույցով մարմնավորված են եկեղեցասիրությունն ու ազգասիրությունը ազգային բարերարներ տեր եւ տիկին՝ Վաչե եւ Թամար Մանուկյանների: Մատենադարանը համարում է բարեգործությունների այն շարքը, որ ազնիվ ու նվիրյալ բարերարները տարիներ շարունակ հանձն են առել նախանձախնդիր ու պատրաստակամ ոգով՝ նշանակալի ավանդ բերելով եկեղեցական եւ ազգային մեր կյան-

նախագահ տիար Սերժ Սարգսյանի, ով այսօր իր ներկայությամբ պատվում է Մայր Աթոռի մատենադարանի բացման հանդիսությունը եւ մասնակից է այս հիշարժան օրվա խնդրությանը: Գոհունակ սրտով վերստին մեր բարձր գնահատանքն ենք բերում մեծազնիվ տեր եւ տիկին Մանուկյաններին՝ իրենց նախանձալոր ոգու եւ սրտաբուխ բարերարությունների համար: Հայցում ենք Աստծո յոթնարկյալ

քնն, օրհին մեր ջանքերը՝ շենացնելու մեր վանքերն ու եկեղեցիները, վերականգնելու մեր բոլոր սրբությունները, բարեգործելու մեր կյանքը եւ այսօր ու միշտ ապրելու իր պարզեւած փրկության շնորհով:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իր գնահատանքը հայտնեց նաեւ մատենադարանի ճարտարապետ Արտակ Ղուկասին, «Սպիտակ կամար» շինարարական կազմակերպության (տնօրեն՝ Արագած Ախոյան) եւ մատենադարանի տարածքը բարեկարգողներին:

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի մատուցած բացառիկ ծառայությունների համար՝ Նորին Սրբությունը տիար Վաչե Մանուկյանին շնորհեց «Ապատ Սուրբ Էջմիածնի» հայրապետական շքանշան:

Արարողությանը ներկա էին նաեւ ՀՀ ԱԺ նախագահ Հովիվ Աբրահամյանը, ՀՀ վարչապետ Տիգրան Սարգսյանը, ՀՀԲԸ նախագահ Դերմ Սեդրակյանը, Մայր Աթոռի միաբաններն ու պաշտոնությունները, 87-րդ ընդհանուր ժողովի առիթով Հայաստան ժամանած ՀՀԲԸ անդամներ եւ հյուրեր:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ ԵՐՈՒՄԱՂԵՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՎ Տ. ԹՈՐՈՍ ԱՐԲԵՂԻՍԿՈՂՈՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ՀՈՒՂԱՐԿԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Հոկտեմբերի 21-ին եւ 22-ին Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Թորոս արք. Մանուկյանի հուղարկավորության արարողություններին Մայր Աթոռ Սրբ. Եջմիածնից մասնակցեցին Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Նավասարդ արք. Կոնյանը եւ Գեղարքունիաց թեմի առաջնորդ Մարկոս եպս. Յովհաննիսյանը:

Հուղարկավորությանը Նավասարդ սրբազանն ընթերցեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի դամբանական խոսքը, որը ներկայացվում է ստորև:

«Լեր հաւատարիմ մինչեւ ի մահ, եւ տաց քեզ զպսակն կենաց»:
(Հայտն. Բ 10)

Սգակիր հոգեւոր եղբայրներ, բարեպաշտ ժողովուրդ,

Այս տխուր օրը վշտայի արտով արդրք ենք բարձրացնում առ Աստված Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Թորոս արքայի փառաբանական Մանուկյանի հոգու հանգստության եւ խաղաղության համար:

«Լեր հաւատարիմ մինչեւ ի մահ, եւ տաց քեզ զպսակն կենաց»: Մեր Տիրոջ այս խոսքերը հավիտենական կյանքի բերկրային խոստումն են բերում յուրաքանչյուր հավատացյալի, ով ապրում է խորին հավատով եւ քրիստոսասեր ոգով՝ բարի ու արդար գործերով ծառայելով մարդկանց եւ իր ժողովրդին: Ի Տեր հանգուցյալ Թորոս Պատրիարքի ողջ կյանքն այդպիսի միջոցով ու անհոգնաբեկ սպասավորություն եղավ Բարձրյալ Աստծուն եւ հարազատ ժողովրդին: Հոգեւոր Պատրիարքը մինչեւ մահ հավատարիմ մնաց իր կոչմանն ու առաքելությանը, Եկեղեցուն ու ազգին ամբողջամբեր ծառայության ուստին, որով եւ Տիրոջ խոսքի համաձայն՝ պիտի ստանա կյանքի պսակը հավիտենական երանքի օրհանմամբ: Սիրելի հավատավոր զավակներ Մեր, այսօր, երբ տխուր են մեր արտերը, ու սուգի մեջ ենք սիրելի Պատրիարքից բաժանում ի այս ծանր պահին, հավատում ենք, որ իր հոգին ուրախությամբ սլանում է դեպի Փրկիչը մեր Հիսուս Քրիստոս եւ հավերժական կյանքի հանգրվանում Աստծո առջեւ պիտի ներկայանա առաքելական խոսքի վկայությամբ: «Պատերազմեցի բարի պատերազմը, ավարտեցի ընթացքը, պահեցի հավատը» (Բ Տիմ. Դ 7):

Մեր հոգիներում այս պահին Պատրիարք Սրբազանի հետ կապված ջերմ հիշողություններն են, եւ մեր մտահայացի առջեւ՝ նրա կյանքի վատասկաբեռն ուղին: Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց Ժառանգավորաց վարժարանի հոգեւոր դարբնոցում է բրձվել զոհն բարեկիցական Պատրիարքի: Հոգեւոր թորոս Թորոս Պատրիարքը երիտասարդ հասակում՝ քսանամյա տարիքում, Սուրբ Հակոբոս վրդայի ռաբբայի մասունքակիր ստանձնում ճնշողորդ ուխտադրությամբ տաճարեց կուսակրոն հոգեւորականի առաքելությունը ազգային-եկեղեցական մեր ամրաստանում: Ավելի քան յոթ տասնամյակ ազգասիրության ու հայրենասիրության ոգով նա

արդյունազարդեց իր սպասավորությունը Երուսաղեմի Պատրիարքությունում, ապա որպես առաջնորդ՝ Միացյալ Նահանգների Արեւմտյան, այնուհետեւ՝ Արեւելյան թեմերում: Ընտրվելով Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք՝ լուսառիկ Թորոս Սրբազանը վերադարձավ իր հոգեւոր ծննդավայրը, որտեղ տասնամյակներ շարունակ նախանձախնդրությամբ, իր խորիմաստ ու վեհամեծծ ոգով ջանք ու եռանդ ներդրեց՝ ի շինություն Պատրիարքության եւ ի պահպանություն Սուրբ տեղյաց մեր նվիրական սրբությունների: «Ստույթ են կենք մեր ի վերայ երկրի», - ասում է Հոր երանանքին (Հոր Ը 9)՝ նկատի ունենալով երկրավոր կյանքի անցողիկությունն ու կարճատևությունը հավերժության համեմատ: Թորոս Պատրիարքի առաքելությունը, սակայն, լույս եղավ մեր ժողովրդի հոգեւոր-եկեղեցական կյանքում եւ իր պայծառ հետազոտող բողոք մեր Եկեղեցու պատմության եւ հավատավոր հայրության բարի հիշողությունների մեջ: Երուսաղեմ՝ Տերուհայի վայրերին երկրպագության այցելող բազմաթիվ հայ ուխտավորներ Մայր Հայրենիքից եւ աշխարհի տարբեր երկրներից այստեղ մխիթարվում էին Պատրիարքի բարոյ ու օրհնաբեր խոսքով, գործունե հավատքով՝ բարի ընթացքով ու երկնահաճ գործերով զարդարելու իրենց աստվածաշնորհի կյանքի ուղին:

Այսօր փակվում է երկրավոր կյանքի մատյանը հանգուցյալ Թորոս Պատրիարքի, սակայն նա շարունակում է խոսել մեզ հետ իր գրքերի, բանաստեղծական ժողովածուների, մենագրությունների ու թարգմանությունների միջոց, որոնցում ծրարել է իր հոգու խորին հավատքը, մտածումներն ու զգացումները՝ իր ընթերցողներին բազմաթիվ բարոյ, արդարության ու ազնվության եւ ազգային սրբազան արժեքների հանդեպ անմեղազ ճանաչումով:

Սիրելիներ, Սր Հոգու մխիթարության շնորհները հայեցելով մեզ ամենիս՝ Մեր բազմաթիվ խոսքն ենք ուղղում Սրբոց Հակոբյանց գինվորյալ միաբանության անդամներին, ովքեր նվիրյալ պահապաններն են այս Սուրբ Աթոռի եւ պաշտպաններ Սր տեղյաց մեր սրբությունների: Թող Բարձրյալ Աստված միշտ գորակից լինի ձեզ, որպեսզի վախճանյալ Պատրիարք Սրբազանի երկարամյա նախանձախնդիր ծառայության օրհնակով հավելք փառքն ու պարծանքը Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքություն եւ երկնադար օգնականությանը պայծառ պահեք Սրբոց Հակոբյանց միաբանությունը՝ աղոթական ջանքեր բերելով համայն հայության հոգեւոր շինության ու առաջընթաց կյանքի համար:

Ի խորոց արտի արդրք ենք վերադառնում առ Ամենողորմ Աստված, որ երկնից լուսնին օրհնանքներում քաղցրությամբ ընդունի եւ աջակողմյան դասում՝ երանյալ սրբերի շարքում, հանգչեցնի հոգին վատասկազատ ու հավատարիմ իր ծառայի՝ Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Թորոս արքայի փառաբանական Մանուկյանի, եւ Սր Հոգու շնորհներով մխիթարություն պարգևի հավատավոր համայն մեր ժողովրդին:

Լույս, աղոթք եւ օրհնություն մեր սիրելի Թորոս Պատրիարքի անմոռաց հիշատակին:

«Յիշեսցէ Տեր զհոգի ծառային Իւրոյ ի յանգուցէլ գնա ի լոյս երեսաց Առտուածութեան Իւրոյ, ամէն»:

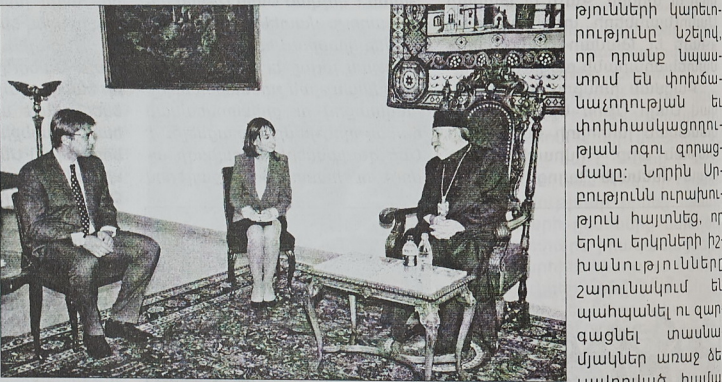
ՀԱՅՈՒՄՆԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ Բ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց 14 հոկտեմբերի Հայ-իսրայէլական խորհրդարանական բարեկամության խմբին

Հանդիպմանը Վեհափառ Հայրապետն արձանագրեց, որ Հայաստանի եւ Իսրայէլի իշխանությունների միջեւ հարաբերությունները գնալով աճելի են զարգանում՝ համահունչ դարերի ընթացքում երկու երկրների միջեւ եղած բարեկամության: Անդրադառնալով Հայ Առաքելական եւ Հռոմի Կաթողիկէ Եկեղեցիների հարաբերություններին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդգծեց, որ դրանք բարձր մակարդակի վրա են եւ աջքն են ընկնում առանձնակի ջերմությամբ: Նորին Սրբաւոյնը գոհունակությամբ նշեց նաեւ, որ Հռոմի Կաթողիկէ Եկեղեցու աջակցությամբ Հայ Եկեղեցու մի շարք սպասավորներ իրենց կրթությունն են շարունակում Եվրոպայի եւ Ամերիկայի բարձրագույն ուսումնական

Ռիգայի բաղաժամանակ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռիգայի քաղաքապետ Նիլ Ուշակովի՝ ուղեկցությամբ Լատվիայի Հանրապետության պատվավոր հյուպատոս Արմեն Ղապարյանի: Վեհափառ Հայրապետը բարձր գնահատեց Երեսնի եւ Ռիգայի միջեւ առկա փոխգործակցությունը, ընդգծեց նման այցելությունների կարեւորությունը՝ նշելով, որ դրանք նպաստում են փոխհասկացողության ոգու զորացմանը: Նորին Սրբաւոյնն ուրախություն հայտնեց, որ երկու երկրների իշխանությունները շարունակում են պահպանել ու զարգացնել տասնամյակներ առաջ ձեւավորված համագործակցության բարի ավանդույթները:

24 հոկտեմբերի Հայաստանում ՄԱԿ-ի մշտական համակարգողին

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Հայաստանում ՄԱԿ-ի մշտական համակարգող, Միացյալ ազգերի զարգացման ծրագրի մշտական ներկայացուցիչ Դաֆնա Գերեշայիսին: Մենայն Հայոց Կաթողիկոսն, իր գնահատանքը հայտնեց նրան՝ պաշտոնավարման տարիների Հայաստանի ժողովրդին մատուցված օգտաշատ ծառայությունների համար եւ հաջողություններ մարդեք հետագա գործունեության մեջ: Վեհափառ Հայրապետը բարձր գնահատեց ՄԱԿ-ի՝ տարբեր կառույցների կողմից երկրի զարգացման ուղղված գնահատման ծրագրերը, ինչպէս

եւ Մայր Աթոռի հետ ձեւավորված համագործակցությունը:

Հանդիպմանն անդրադարձան նաեւ Սիրիայի ժողովրդին օգնություն ցուցաբերելու խնդրին եւ այդ ուղղությամբ ՄԱԿ-ի կառույցների եւ Մայր Աթոռի կողմից ձեւարկվող քայլերին:

Լրատվական կոլեկտիվ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՐ ՍՐ ԵՋՄԻՇՆԻ
ՏԵՐԵԿԱՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՎՈՐՆԵՐ

Սկիզբը թիվ 18-19

Ժամանակին Անկյուրիա եր ուղարկվել Սարաֆյանը՝ կապված 4 եկեղեցիները հռոմեացականների ձեռքն անցնելու հետ: Գործը կարգավորել նրան չհաջողվեց, ուստի պատրիարքարանը կազմակերպեց կառավարական հրովարտակ, որ այդ 4 եկեղեցիների բանակները հանձնվեց Սարգիս Սարաֆյանին: Դա մեղադրվում է Յակոբ Նայյապետի, բայց իրականում եղել է նրա տեղապահության շրջանում, քանի որ 1740-ին Կոլոտը դեռ ողջ էր, սակայն տկարացած ու գործողից հեռացած: Տեղի փաշան, հրովարտակի հիման վրա, ձեռքառել է կաթոլիկներին 25-ին եւ 1740 թվի ապրիլի 6-ին՝ Չասկի օրը, ոստիկաններով գրավեց եկեղեցիները եւ բանակները հանձնեց Սարաֆյանին: Վերջինս վախենալով, որ կարելի է ինչ-որ մեկից բաժնաժողով կամ մեղադրվել, Անկյուրիայից հեռացավ Կ. Պոլիս՝ տեղ հասնելով 1741 թ. սեպտեմբերին՝ Կոլոտի մահից մեկ ամիս անց: Հազիվ թե կարելի էր Սարաֆյանին մեղադրել հռոմեացականության մեջ, սակայն նա մտահոգված էր իր հանգստության եւ օտարի համար: Պատմվում է մի գվարձալի պատմություն այն մասին, որ Արեւազակի եղբերը կատարելիս կաթոլիկները «Երեք անձինք ու մեկ ընտրված» խոսքերը սրբագրել են ու երգել: «Երեք անձինք ու երկու ընտրված»: Դա զարմանալի չէր, քանի որ հռոմեացական

ՀԱՅՈՑ ԵՄԹՈՒՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՂԱԶԱՐ Կ ՎԱՐԿԵՇԻ (1738-1751)

ները «Բղիսումն ի Յօրե» ի դէմ Որդոյ» բացատրությունը փոխել էին «Բղիսումն ի Յօրե եւ յՈրդոյ»-ի: Սարաֆյանը ոչ մի կերպ չուզեց վերադառնալ Անկյուրիա՝ հակառակ Նայյապետի ստիպումներին, եւ հանձն առավ Երուսաղեմի նկիրալությունը Չմյունիայում: Նման հանձնարարություն նա ստացել էր Շղթայակիրից: Երեք տարի վարեց այդ պաշտոնը, շրջագայեց Փոքր Ասիայի տարբեր կողմերում եւ գալով Կ. Պոլիս՝ արդյունքների մասին գեղուցեց Նայյապետի, որի անունով Շղթայակիրից վճարման մուրհակ էր եկել: Սակայն Սարգիս Սարաֆյանի դեմ բողոքներ եղան, թե նրա փորը լցվել է սուրբ քաղաքի բաշխումներով: Խոսքը, իհարկե, մուրհակով ստացած փողի մասին չէր, այլ նրա հավաքած գումարի: Գաղափարից վերադառնալուց հետո, ինչը, փաստորեն, պաշտոնավարումից հրաժարում էր, Անկյուրիա առաջնորդ ուղարկվեց Թովմաս վարդապետ Թամզարյանը, իսկ նրանից հետո, երբեմն իբրեւ տեղակալ պաշտոնավարող, Պետրոս վարդապետ Բահատուրյանը՝ պայմանով, որ հավատարիմ լինի Հայոց Առաքելական Եկեղեցու կանոններին ու չփորձի դրան օտարամուտ ձեւեր խառնել: Այս ընթացքում Սիմոն եպիսկոպոս Տամատյանը եւ նրա կողմակիցները պետական որոշ շրջանակների միջոցով փորձում են դիմադրել պատրիարքարանին: Չնայած խոսվում է հռոմեացականների՝ 4 եկեղեցիները գրավելու մասին, սակայն դա հաստատող փաստեր, ըստ Մ. Օրմանյանի, չկան:

Նայյապետի պատրիարքության հենց սկզբում կաթոլիկներն աշխուժացան, եւ փորձեր եղան եկեղեցիները գրավելու: Խոսակ

ցություններ հնչեցին այն մասին, որ կառավարությունը Սամախի Սբ Գրիգորը եւ Ղալաթիայի Սբ Լուսավորիչը, իբր, պետք է հանձնի կաթոլիկներին, եւ այդ պատճառով սկսեցին հռոմեացականներից փող հավաքել: Անգամ լատին պատմագիրը հիշյալ անձանց անգգույշ եւ ընչաքաղց եւ անվանում, որ արդեն հավաստում է նրանց ինչ լինելը: Կաթոլիկ հայերը 1742 թվի հուլիսի 25-ին՝ Վարդապետի օրը, պատրաստվում էին մտնել այդ եկեղեցիները եւ զավթել դրանք: Հասկանալի է, որ պատրիարքարանը նման դեպքերի ընթացքը հանդուրժել չէր կարող: Իսկ ժողովրդից փող հավաքող կաթոլիկները լուր տվեցին Նայյապետին, թե կաթոլիկները պատրաստվում են գրավել եկեղեցիները: Հարց բարձրացվեց պետական իշխանության առաջ: Լուրեր տարածողներին շատերը ձեռքառվեցին եւ պատմվեցին: Դա ուղեցվեց փոխադարձ մատուցություններով, առաջադրվեցին: Վիլնյովն արդեն դեպքան չէր, եւ նրան փոխարինել էր Միշել Ամս Կաստելլան կոմսը, որը նրա նշանակ լինելով՝ չէր կարողացել տարապարտ ձգտումների դեմ առնել:

Մի պահ խաղաղություն տիրեց, սակայն կաթոլիկները կրկին կանգնեցին ուժեղացնելու եւ կեղեցիները եւ պահանջով հանդես եկան: Այդ հարցով նրանց դիմեցին ուղղակի պատրիարք Նայյապետին: Հարկավ, նրանք պետական օժանդակությունից հույսելով կարելի էին: Պատրիարքը, ընականաբար, մերժեց, իսկ հռոմեացականներն սպառնացին, թե լատին եկեղեցիներում պիտի կատարեն հայկական ծեսերը: Դրա պատճառն էլ այն էր, որ ժողովուրդը չէր ցանկանում հետեւել

լատին ծեսերին: Լատինամետները կամենում էին դրանց խառնել որոշ կաթոլիկ ծեսեր: Լատինամետների ձգտումները բախվեցին պետական օրենքներին, քանի որ հավասարապետ արգելված էր օտարազգիների հովանավորության տակ մտնել եւ առանց թույլտվության՝ հոգեւոր պաշտամունքի տեղեր բացել: Մեծ վեճերը եւ իշխանություններն արգելեցին օրինազանցությունները եւ օրինազանցների պատժեցին ձեռքառվողներին, տուգանքով կամ աքսորով: Լատիններն օտար հպատակությունից օգտվում էին իրենց արտոնյալության եւ չէին պատմվում, իսկ հայ լատինամետները պատմվում էին: Առաջինները չէին եւ մտածում, որ հայ լատինամետների մատնում են իշխանությունների գայրյոթին: Նայյապետը հարցը կարգավորեց դեպքան Կաստելլանի հետ, եւ գործը փակվեց: Լատին եկեղեցականները լուր տարածեցին, թե դեպքանը կաշառվել է պատրիարքից, ինչը պարզապես հնարավոր չէր, եւ դեր խաղաց պետական իշխանությունների վերաբերմունքը:

Անկյուրիայում էլ հռոմեամետները նմանօրինակ փորձեր կատարեցին, ուստի Նայյապետի արգելքը Նիկոմեդիայից Անկյուրիա փոխարդեց Առանաս Եպիսկոպոս Կոստանդնուպոլսեցուն, որը նրա աշակերտներից էր եւ ուժեղ անձնավորություն: Վերջինս տեսնելով, որ իրեն բանի տեղ չեն դնում, դիմեց խոստություններին եւ արքունական հրովարտակի օգնությամբ Անկյուրիայից Սամսոն աքսորեց Սիմոն եպիսկոպոս Ումուրյանին, Պետրոս Բահատուրյանին եւ Գեորգ Մեծեղյանին, որոնք վարդապետներ էին, եւ մի շարք այլ մե-

ծավորներ: Սրանք երեք ամիս անց ուղարկվեցին Կ. Պոլիս թիարան եւ միայն երեք ամիս անց կաշառվող ազատվեցին: Սիմոն եպիսկոպոսը շտապեց հեռանալ Զոմ, Բահատուրյանը եւ Մեծեղյանը շուտով մահացան Կ. Պոլսում, իսկ աշխարհականները վերադարձան իրենց բաղադր: Չատրճյան Կարապետ վարդապետն էլ ձեռքառվեց, բայց կարողացավ ազատվել եւ հեռանալ Վենետիկ: Մի որոշ ժամանակ կաթոլիկական վեճերը դադարեցին:

Շղթայակրի համար մեծ հարված եղավ Կոլոտի մահը: Թեքու, նրան մասամբ սփոփեց հաջորդ լուրը, որ Յակոբ Նայյապետը դարձել է պատրիարք: Վերջինս, իրոք, արժանավոր ժառանգել էր Կոլոտի եւ մեծ հիշակ էր ձեռք բերել Երուսաղեմի գործերով զբաղվելու ժամանակ: Շղթայակիրը շնորհավորեց Նորընծա պատրիարքին եւ խնդրեց Կ. Պոլսում մնացած հրովարտակների բնագրերն ուղարկել Երուսաղեմ: Նայյապետը շնորհեց Կոլոտի կողմից Երուսաղեմին կտակված զգեստներն ու սպասքը: Սակայն Նայյապետը դրանք Մեղրոս ամիրային հետ ուղարկեց Երուսաղեմ: Նա, որ իր ընտանիքով ուխտի էր գնում Երուսաղեմ, այդ ավանդները տարավ եւ 1741 թվի հուլիսի 18-ին հանձնեց Շղթայակրին: Այդ օրերին Սբ Փրկչի վանքը հարձակման ենթարկվեց արաբ ավազակների կողմից, որոնք պատերն անգամ բանդեցին: Սակայն ամեն ինչ վերաշինվեց դատավորական բնության եւ վճռով, ինչը կյանքի կոչվեց արժանավատ Գաբրիել ու թարգման Դողոս վարդապետների ջանքերով:

Մեծ խնդիր հարուցեցին լատինները, որոնք հարձակվեցին Պատանատեղի շուրջն ալվոյ Աբրահամ Աբուլափյան վարդապետի վրա եւ ճեղքեցին գլուխը: Գործը հասավ դատարան, եւ ի վերջո լատիններն ստիպված եղան ճանաչել հայերի իրավունքները, ինչն առայնս վճռով հաստատվեց:

Շարունակությունը՝ էջ 5

ՄՈՒՄԱՎԱՐՈՒՄՆԱՆ ԱՐԱԽԻ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՂԱՄՔԱՐԱՆԻ ԽՈՂՈՐԻՆԵՐ ՄԱՅՐ ԱՔՈՒ ՄԵ ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ

Հոկտեմբերի 21-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում, հանրապետությամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, կատարվեց մումավարության արախի եւ կաթողիկոսական ղամբարանի խողորինքի արարողությունը: Միաձուլվեց Մայր տաճարում, ձեռնարկ Մեծ Բրիտանիայի հայոց թեմի առաջնորդ Կառն Եպս Զովհաննիսյանի, մատուցվեց սբ Պատարագ, որին ներկա էին Մայր Աթոռի միաբաններ, ՀԲԸՄ 87-րդ ընդհանուր ժողովի առիթով Հայաստան ժամանած միության նա-

խագահ Պերճ Սեդրակյանը, կենտրոնական վարչությունը, պատվիրակներ եւ բազում ուխտավորներ: Պատարագի ընթացքում կատարվեց իոգեհանգստյան արարողություն՝ երջանկահիշատակ Գաբրիել Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք իոգեղնյոս Թորգոմ արք. Մանուկյանի, ՀԲԸՄ բարեփոխության նախագահների եւ Սիրիայում պատերազմական գործողությունների հետեւանքով զոհված հայորդիների իոգիների խաղաղության համար:

տարիներ առաջ կառուցվել է Լաւե Սեւանի Վազգէսյան հոգեւոր դպրանոցի նոր մասնաշէնը: Ապա ներկաներն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի առաջնորդությամբ Լաւե շրջայց կատարեցին իրենց Վեհաբանում՝ ծանոթանալով նորոգման աշխատանքների ընթացքին: Այս կապակցությամբ Նորին Սրբությունն իր բարձր գնահատանքը հայտնեց տեղ եւ տիկնի՝ Պերճ եւ Վերա Սեդրակյաններին եւ Սեդրակյան ընտանիքին, որոնք սրտաբուխ նկիրաւորություններով նորոգվում է իրենց Վեհարանը:

Սկիզբը՝ թիվ 19

Որպես անհատականություն՝ Չարենքը շատ բազմախիստ էր: Օգտվելով Ուիլյամ Զետի հոգեբանական գլխորդների սկզբունքներից՝ կարող եք ասել, որ Չարենքի մեջ կար երեք բևեռայն անհատ, երեք հանրային անհատ, երեք հոգեոր անհատ, ով մշտապես տրվել է ինքնագնահատության (սե' Մ. Է. Դժեմե, Психология, М., «Педагогика», 1991, էջ 80-88):

Այս ամենի հիմքը սրա կենսաստի-
թյունն էր, անսպառ ընդգրկունությունը:

Հարեւոյի բացառիկության առեղծվածը շրջանակված է նրա մարդկային նկարագրով, հոգեբանական կերտվածքով եւ մտածողության բնույթով: Երեք դեպքում էլ կա արտադրում անհասկանալի, անբացատրելի մի վիճակ, ինչն էլ նրա ամուսն ու գործը պարտաւորում է արտասովորութեամբ:

Չափերից առեղծվածը պայմանավորված է նրա ներքին ու արտաքին ազատության լայն շրջանակներում, որի սկզբունքներն շրջապատի համար նրան դարձրել է պարականոն: Այդպիսին էր նաև Վ. Բարդյալի հարաբերությունների մեջ, ե՛ր գրական-աշխատանքային առօրյալում, ե՛ր ստեղծագործելիս: Նրա հոգեբանական ազատությունը կանխորոշված է ազատության այն չափով, ինչը ներքին պահանջներով մոտենում է անասմանությանը, այսինքն՝ այն, ինչ ունի կյանքն իր եղեակով ու չեղեակով կողմերով: Իսկ Չափերից համբողջ ստեղծագործությունը իր կյանքի վեպն է՝ ժամանակի հանրային-քաղաքական իրադարձությունների հարուստ խորանարկով:

Չարենցը ոչ միայն իր տեղն էր որոնում աշխարհում, այլև շաշարհիի տեղը՝ իր ծննդն էր։ Աշխարհը նրա համար սկզբում Կարսն էր, հետո՝ Հայաստանը, ապա՝ Ռուսաստանը, այսուհետև՝ Համաշխարհայինը։ Երկու կերպ հոգեդր աշխարհը նրա համար սկզբում Տեղյանն էր, հետո իր ժամանակակից ռուս և եվրոպացի գրողներին, այսուհետև ամբողջ համաշխարհայինը։

**ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ՍՏԵԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ**

յիս մշակույթը՝ Աստվածաշնչից մինչև XX դար: Չարենցն իրեն սկզբից ետե գգուն էր անմեակմե՝ չափունմերից գոյացած իտրաբերությունների մեջ՝ բաևաստեղծ ու աշխարհ, աշխարհի երաևաստեղծ: Աշխարհը նրա իտրաբեր բնակեցեալն էր երեխանի, իրական մարդկանեցոյ, հագեցեալ՝ մարդկային կյանքը կազմող գագումունքների մարդոցըթոյալ: Առաջին իսկ երեխանց մինչև վերջինները՝ իրական-առարկայական կյանքը՝ որոշակի ատու ունեցող որոշակի մարդկանեցոյ ու հաբերություններոյ, Չարենցը տեղափոխում է գրականոն: Այդպես նրա տեղեղծագործությունը բնակեցեալն է սիրելի ու թշման գոյություններոյ, գրական ու քաղաքական դեմերոյ երաբարան է անցյալ դարծող օրերի երեխանի թրթրոյ:

Չարեւոյցը շատ հստակ գզում էր պահի ու հավիտենության հարթաբերությունը: Ինքն անընդհատ պահի մեջ էր, ժամանակի իրական շարժման մեջ, բայց էր պահի ու ժամանակի շարժման մեջ լինելով՝ մշտապես հավիտենության հետ էր: Պահը դարձնում էր հավիտենություն, խոսում էր հավիտենության հետ: Իրեն տեսնում էր իր գրական ամսիջակայս միջավայրի մեջ, բայց էր գզում Հոմերոսի, Նարեկացու, Ղաւսեփ, Գործեփ, Պուշկինի, Աբովյանի, Թումանյանի, Տէրյանի, մյուսների կողքի: Նույնը նաեւ կենցաղում, գրասեղանի առջեւ ինքն էր, գրասեղանի դիմաց՝ Բուրգոյի ալարձակը:

Չարեցնը ղուրս էր թույլ ձգողականությունը, ինչի դաշտը հոգեբանական եղջերաակալ է՝ հարաբերությունների նույն ջրան եղ տարածքով: Նա բոլորի հետ էր ե բոլորին տեսնում էր հանրային կյանքի մեջ: Անգամ ամենամտերմիկ գագառն էր կենսական նշանակություն ունեցող գաղտնիքը Նա թաղուն չէր պահում: Աշխարհը պիտի իմանար, որ սիրում է Աստուծոյ Ղոնդախչայան, Կարինէ Զորանշայան ե նրանք նմանեցին, որ առում է Ա. Վչտունուն, Ն. Չարայան, Լեւոն Արիստակես ե նրանք նմանեցին, որ դաշինք մեջ է Բակունցի, Մահարուն Ամունի հետ, որ այդ դաշինքը ճեղք է տվել, ե նեղացած է նրանցից: Նույն բացաճածությամբ Նա խոսում էր ժամանակի քաղաքական դեմքերի հետ, որոնց մեջ էին Լենինը, Ստալինը, Տրոցկին, Մյասնիկյանը, հայեցանք, մմա-

տուրին, մեծ ու փոքր կենտրոնների մեծ ու փոքր պաշտոնյաները: Չափերը միշտ էլ վերջ բաց ու անկեղծ էր ժամանակի առջև ելն ադպտե էլ իր կյանքն ապրում էր գրա- կախության մեջ: Չասելով, գաղտնի պահելը նրա համար չարարել էր, որ համարժեք էր չստեղծագործելուն: Սա նշանակում է, որ նա նույն մարդն էր ինչպես կյանքում, այն- պես էլ գրականությունից մեջ, որ նա երբեք չգրահավորվեց, ինչը նշանակում է կամ՝ դիվակվորդ կամ, կամ՝ երկառակվե, երկ- պիտվակվե, երկուստե՛ս: Սա մեկ ու նույնն էր՝ ե՛լ կամժողոր ճակատ մեկնելիս, ե՛լ սիրո ու հրաժեշտի ծանր ու ցավով ապրումների, ե՛լ հանրային ու քաղաքական կյանքից ա- հավոր բարդ ու ոլործուն հարաբերու- թյունների մեջ, ե՛լ այդ հոգեվհանկերի մասին գրելիս:

Այս հայացքով Նայելիս ակնհայտ է դարձնում մի բնութագրական կողմ՝ այն, որ Զարենցի ամբողջ ստեղծագործությունը խառնատեսակային բնույթ է կրում։ Նա մշտապես պատմում է, թե ինչ է եղել։ Այս պատմելու ժամանակ նա հասնում է զգացմունքների ահավոր լարման, ներքին այրման ամենահզոր շիկացման։ Ի՞նչ է եղել տխրադուր անցյալ հետ, թափառակալ ասպետի հետ, ճաշատոհմի հետ, ժամանակի հետ, հայրենիքի հետ, ընկերների հետ եւ այդ ամենի միասնություն՝ իր հետ։ Ամբողջ ստեղծագործության մեջ փաստական հավաստիության Զարենցը պատմում է իր կյանքը, ինչը թե՛ անձնական-ներհամայնական կյանք է, թե՛ հանրային-քաղաքացիական։ Նա ե՛լ նեղ-կայացմունք-կարգապահ է, ե՛լ բացառություն-պարզաբանում, ե՛լ քննում ու վերլուծում, ե՛լ զգոյում ու ապաշխարում, ե՛լ գոհաբերում ու ողջակիզում... Միևնույն պահին նա ե՛լ հերոս է, ե՛լ նահապտակ, ե՛լ հաղթող է, ե՛լ պարտվող, ե՛լ ինքն իր հետ է ու իր խորքի անասիման հեռուներում, ե՛լ աշխարհի հետ ու աշխարհի մեջ։

Չարեցնեց ծայրահեղությունների մարդկեր, ինչը պայմանավորված էր ամբողջովին վերջնական սահմանների իր մեջ գալույն ու միայն գիտակցությամբ, այլև հանճարեղ քննադով: Դա նաևե ուր կենսաբանական լիճանի եր' որպես ազգայն իդեպեանական բնույթների: Այս տեսակետից առանձին քննության կրու է ուր վաղեր: մուկը Մուսային, Ամատուտու հանուն:

Չարենցն աստեղծ ասում էր երկուսին էլ, ինչի մասին մեկ ասում է՝ որ գրել եմ առ-տոհայապետ է, բայց Չարենցը նրանց հը-նաեմ հույս էր կապում, որովհետև նրանց ձեռքին էին իր ու իր երկրի բախտի ամա-նահատությունները: Աստեղծություն թաթևե-լով, բայց նաեւ որոշ դեպքերում, ասես, ներքին համերաշխության ձգտելով՝ նա նաեւ մոտեցել է նրանց: Ինչն ընդհանուր դժգոհությունից սերված եւ 1937-ի դիմաց կակեցած աստեղծության բանաստեղծ էր, բայց դրա հետ մեկտեղ ու թեւ որոշինքնի սման բնասանքից սերված, այլ արժանա-պատիվ բարձր պահովածքից ելնող հաշ-տության բանաստեղծը, որովհետև նա իրեն երկրի երգիչ էր համարում, երկրի տի-րոջ աչքերով էր նայում ժամանակին, իսկ նրանք երկրի ղեկավարներն էին:

Անա՛, մի կողմից երկրի ղեկավարե-
րին հաճոյանալու, գովաբանելու ձեռը
պաշտօնական ամենաբարձր աստիճանի
հասցված անարժանատիությունն ու
կարգաւանդութիւնը, ինչի կողով գործե-
րը են, եւ մյուս կողմից հավաքուող բա-
վաւորի հետ խոսելու Հանճարի պահ-
վածքը բախվում եւ կոպիտ բարդելի գա-
ղափարական ապշառանքի՝ առաջինների
սահուն թո՛ղջով բարձրացնելով վերեւ,
երկրորդին ու նրա համաժողովներին ծեղ-
ելով պատիւի։ Այսպէս որ, եթէ անգամ մի
տեսնի արտաքին պահիվածքի մէջ որպե-
սին՝ նկատելի է թաղաքացիական դիրք-
որոշման երկվորական, ապա իր իսկ վա-
րձանատեղծութիւններով մեկի անորո-
շարձով՝ «դեղատկան երկվորական» եր
(ԵԺ, հ. 1, էջ 106)։

1935 թվական, Մոսկվա, Կրեմլ, հայ աշխատավորների պատվիրակության ընդունելություն Ստալինի կողմից:

Ն. Չարյան - Ընկեր՝ Ստալին, ատում են վատ է այն գիևկորը, ով չի ձգտում մարշալ դառնալ: Իսկ ես, ընկեր Ստալին, կաշխատեմ դառնալ խորհրդային գրականության մարշալ (ծափահարություններ):

4. Անանյան (կողտնտեսային թերթի խմբագիր) - Դե՛, ի՞նչ ասեմ, ընկերսեր: Մի քանի տարի առաջ ես հովիվ էի լեռներում: Դետո ես գյուղացիական թերթի խմբագիր դարձեմ ես այժմ գտնվում եմ Կրեմլում՝ մեր առաջնորդի մոտ, ի՞նչ կարող եմ ասել (ծափերի պոռթկում):

Հատուկ անվտանգությունը՝ էջ 5

Հայկական բարեգործական ընդհանուր միության ընդհանուր ժողովը Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում

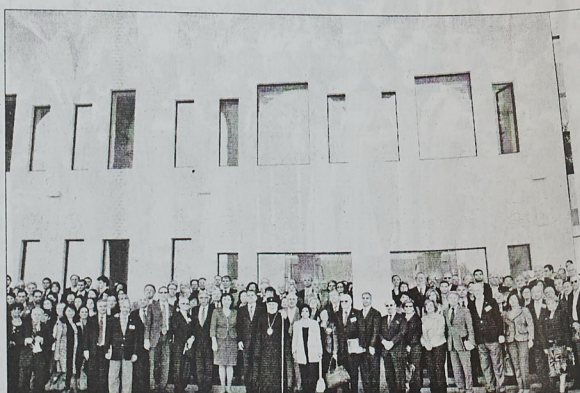

Հոկտեմբերի 20-ին Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնում՝ «Կալե եւ Թամար Մանուկյան» մատենադարանում, տեղի ունեցավ ՀՀԸՄ 87-րդ ընդհանուր ժողովը:

ՀՀԸՄ նախագահ Պերո Սեդրակյանին, ՀՀԸՄ անդամներին ու պատգամավորներին հայրապետական իր օրինությունը բերելու Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Հարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Ողջունելով ժողովականներին Մայր Աթոռում՝ Կեհափառ Հայրապետը

պայման պահելու եկեղեցական
ու ազգային մեր անդամները:
Հոգեդուր և ազգային մեր կյանքի
բազուկ հոգեդուր են համեն ամուսնի
և հաղթահարել Բարեգործակա-
նի անդամները, շատ խնդիրներ
գնդել, առատ աղքատները ու
հույս ապագայել մեր ժողովրդի
զավակներին: Հայոց հոգեդուր
կենտրոնի ծրագրերի իրական-
ացմանը փութություն մասնակցել
Է ազգիկ ջանքերով, առատա-
ճեռն արտաբուխ կսիրապու-
թյուններով՝ վկայելով որդիական
սերն ու հավատարմությունը
Սուրբ Եփմածինը:

Նորին Սրբությունը գահա-
սանձով հիշատակեց, որ միու-
թյան շնորհիվ հայրենիքում գոր-
ծում են հայորդյաց ստեղծ, Հա-
յաստանի տարբեր բաղաձևներում
հաստատվել են բարեգործական
ճաշարանները, ՀԲԸ ակումբնե-
րի մեծագլխի նվիրատվություն-
ները վերաշինվում են եկեղեցի-
ներ ու վարձար, կառուցվում նո-
րերը, նորոգվում են հոգևոր-կր-
թական հաստատությունները,
նպաստ է բերվում եկեղեցական-
ների նոր սերնդի պատրաստու-
թյանը, միության ներդրումներով
կյանք են առնում նաեւ Մայր Ս-

թուի բարեգարդման ծրագրերը, համայն հայության հոգեւոր նկատաւական կենտրոնի գործունէությունը լիարժէք ու հարմարապէս պայմաններում կազմակերպելու աշխատանքները: «...Մեր երախտագիրքային» բոլոր նրանց, ովքեր իրենց զանկի նվիրաբերություններով նպաստ են բերել մեր էկոլոգիոյ առաքելութեանը ներառ պայծառութեան սուրբ գործին: Հայրապետական Մեր գևահատանքն ու օրհնութիւնն ենք բերում ամենին, ովքեր հայր

մեր Սուրբ Եկեղեցու եւ ազգային ու հայրենական կյանքի շնացման ազնվորեն ներդրում եւ իրենց ժամանակը, ջանքերը եւ հմտություններն ու կարողությունները»,- նշեց Կեհափառ Հայրապետը:

Վերստին ողջունելով ՉԲԸՍ անդամներին՝ համագումարի անդամները, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ցանկացավ նրանց ազգայնապաշտի ու եկեղեցականաստ նոր իրազորություններ եւ արդյունաշատ աշխատանքներ:

ՈՒՐ ԵՍ ԱՆՀԵՏԱՑԵԼ,
ԲԱՐԻ՝ ԵՎ ԱՐԴԱ՛Ր ՄԱՐԴ

«Չեք կարող ծառայել Աստ-
ծուն եւ՝ մամոնային»

(Մատթ. 2 24):

Մարդկային կյանքն ալեբախ-
լիս է արդարությունն են անկախ-
ությունն օգկիանում: Իրար դեմ
շարունակ պայքարում են բարին
ու չարը, կյանքն ու մահը,
դժոխքն ու դրահանը, հավիտե-
նական փրկությունն ու հավիտե-
նական կորուստը: Ի՞նչ անե-
նք՝ ունեցողության կանչել, ինչպե՞ս
դուրս գալ այս ծանր կացություն-
ից: Մի՞թե Աստված չի տեսնում
այս ամենը, ինչո՞ւ է անողադար
մեզ փորձում, մեզ հալածում, ին-
չո՞ւ է ստեղծել մեզ... Սրանք մարդ-
ու միտքն զբաղեցնող կարևոր
նազույցի հարցերն են, որոնք շատ
հաճախ մնում են անպատաս-
խատ: Մի՞թե այս հարցերն իրենց
պարտախիանները չունեն: Արդ-
յոք Աստծու խոսքը, որ Իր իսկ
վկայությամբ հավիտենական են
ու անընչելի, վարդապետ Ի վեր չի՞
պատասխանել մեր փրկման ու հո-
գին զբաղեցնող հարցերին, զգա-
ցունմերին: Անզգամ ու անհա-
վատ մարդը մեղավոր այս աշ-
խարհում հաճախ է մոռանում
«Աստծուն» ասելով, որ Աստված
չկա, կամ էլ մոռանում է Նրա
պատվիրակներն ու օրենքները,
որոնք արձանագրված են Տիրոջ
հայտնության գրքում՝ Աստվա-
ծաշունչ մատյանում, որը սնու-
ցում է մեր փրկման ու հոգին՝ դա-
ստաբանելով մարդուն ըրիտա-
նեակայելի են աստվածահաճո
կերպով: Ասկային մարդու սրտում
բույն դրած չարը չի թողնում, որ
մարդը ապրի այն կյանքով, որ իր

համար նախասահմանել և Աստված: Չարը մարդուն դրդում է փախկնափրկության, իսկ փափկասեր մարդու համար ըզբխաբուրթյունը դառնում է Աստծուց տրված «պատիժ», կյանքը դարձնում անպատանելի, մղում հուսահատության եւ վերածվելով անտանելի ապրելակերպի, կարող է հասցնել ընդհուպ ինքնասպանության: Ի՞նչ անել:

Երբ մարդը արարածը կորցնում է իր բուն ինքնությունն ու նախախնամությամբ ստանալով վաճառաբեկությունը, կյանքի ճշմարիտ իմաստը մոխրվում է. այն դառնում է խաղաղության եւ ժամանակավոր զվարճությունների ընթացք։ Փոխվում է նաեւ եղջանակային զգացումի իրական խորհուրդը։ Ինչպես ար Դովհան Ռեբեքիան եւ ատում, «Մարդիկ եղջանակ են համարվում նրան, ով ունի երթեւեկության շքեղ միջոցներ, գեղեցիկ կնի կամ ամուսին, հարստություն կամ բարություն։ Սակայն թեթ այս ամենը՝ արանից հեռացնելը, նա ամբողջովին դատարկ է միայնակ կմնալ»։ Իրական եղջանակությունը գալիս է մեկ արդյուրից՝ Աստուծուց։ Այս մեկ համոզմամբ արթնի միաբերան ատում է։ «Երջանակություն գտնելու համար նախ պետք է գտնելք Աստուծուն»։ Շատ աղեղամ տեսնում էլք ընտանիքներ, որոնք կարծես թե երջանակ են. ունեն խելացի ու երդեցիկ երեխաներ, ապահով աշխատանք։ Բայց օրերից մի օր հանկարծ տեսնում էլք, որ մի ընտանիքի պատճառից ամուսինները բաժանվում են, ընտանիքը քայ-

քայվում է, եւ երեխաների աչքերը լցվում են տխրությամբ: Ինչպէս առանց կրակի չկա ջերմություն, եւ առանց արեգակի՝ լույս, այնպէս եւ առանց Աստծու չկա երջանկություն:

Աստվածախնի մարդն իր ամբողջ կյանքն անցկացնում է պայքարի մեջ՝ մարտնչելով այն օբյեկտիվ եւ սուբյեկտիվ գործոնների, սեփական եւ այլոց անբարոկրեքի եւ ցանկությունների դեմ, որոնք խթաթարում են մարդկային աստվածաշնորհի կյանքին՝ ներդաշնակությունը։ Թեպետ, տիրապանող խոսքի համաձայն, այս պայքարն ավելի մեծ պետք է ընթանա հենց մեր անձի, մեր ներսում բնակաված արատների եւ վնասակար սովորույթների դեմ, սակայն դա չի նշանակում,

որ չպետք է պայքարեց մեր իրավունքները, ապրելու մեր կամքը ոտնհարող շատ ուժերի, որոնց թվում նաեւ վաշխառուների, խաբեքաւորների եւ կաշառակերների դեմ: Ակամայից ինչի էլ դառնում սք Մոկչես հորեմացու «Ողբը», որտեղ մենք Պատմա-հայրը ողբում է հայության բոլոր խավերի համար՝ քննադատելով եւ իշխանավորներին, եւ դատավորներին, եւ վաշխառուներին, եւ քահանայներին... Անցել են դարեր, բայց կարծես է դարում լինել: Հիրավի, շատ քան չի փոխվել մեր մեծանուն քերթող-հոր ժամանակները: Այո՛, տեխնոլոգիայաւես, սոցիալակաւես, մշակութային եւ այլ առումներով մարդկությունն առաջընթաց եապրում, բայց հոգեպես նոյն մե-

ղավորն է, «աշտարակաշինության» ժամանակների նույն ինքնաբավը՝ թերեւս ավելի քան ընկած:

Այսօր մարդու համար առաջ-
խաղացման, ինչու չէ, նաեւ փառ-
քի ու պատվի միակ միջոցը հա-
մարվում է փողը, որը ձեռք է բեր-
վում ե՛լ աղդար, ե՛լ հատկապէս
վաճառողւթյան, խաբէբալու-
թյան, կախարորութան եւ այլ սեւ
ու մուգ գործերի միջոցով:

Իհնէ և վաշխառութիւնը: Մի-
թէ այն չարիք չէ, մի-թէ այն մեզ
չի դարձնում նյութական աշխար-
հի գերի: Վաշխառութեան հետե-
ւանքով մարդը մտադրու, նույ-
նիսկ իր բարեկամին ու մերձա-
վորին զոյրում և ունեցեալքն,
դիրքից ու պատկից, տանում
նրան ընդհուպ կործանման:
Դրամաշրթոնութիւնը դարձել է
մարդկանց կյանքի իմաստը:
Մարդիկ չեն գիտակցում, թէ ում
են ծառայում՝ ընտանիքին, հայ-
րենիքին, թէ՛ դրամին, նյութին,
թէ՛ Ստոնուն:

Վաշխառությունը դեմ է Աստուծու պատվիրանին, քանի որ Աստված Մովսես մարգարեն Բերանով ասում է. «Զո եղբորը վաշխով արծաթ չտաս, որովհետեւ անօրինություն է Աստծո առջեւ» (Բ Օր. ԻԳ 19): Վաշխառությունը միթացել է այսօրվա մարդու միտքը, և ոչ մի քաղաքից և գյուղից «վաշխառություն» ունեցվածություն չկերպացան (Մովս. ԾՐ 12): Վաշխը, ինչպես (Գրում է Յո Զվիկան Մանդակունի հայրապետը, «մահվան որոգայթ» է ստացողների համար, ...խեղճող պարան է, հոգու կպայակը, գեհեւի առիթ, խավարի առաջնորդ է քողոր տեսակի տառաջանքներն ու հավիտենական ամրոք նախապատրաստող): Իսկ նա, ով իր «արծաթը» վաշխով էի տալիս, էի սասանել (Մովս. ԾՐ 5):

Շարունակությունը՝ էջ 8

**ՄՆՀԱՏԱԿԱԿՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ՍՏԵԾԱԳՈՐԾԱԿԱՄՍ
ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ**

ՍԿԻՊԲԸ՝ էջ 4

Զարեհն ասպատե իրեն չէր դրսեւորի, այլ միայն երկիր, պետութիւն հասկացու-
թյան մէջ կփորձէր պատկերացնել Ստա-
լինի եւ Լրա դրածո Ամատուհու կերպար-
ները:

Սիւս արևով պստը է բացատրել նրա վերաբերմունքը. ոչ թե պաշտամունք, այլ առաջնորդի հանդեպ վերաբերմունք՝ որպէս երկրի գլխավոր խորհրդանշան: Անգամ այս պայմաններով երեքին ու արտաքին մարդը ճակատագրական բախման մեջ էին: ՉԱԹ-ում պահվող՝ Բակունցին նկիրված «Եպիգրաֆս (ուսարացի)» վերջին մաքուր էջին գրել է «Թուղթ» պոեմի վերնագիրը՝ «Թուղթ Իոսիփ Ստալինին (փառված անավարտ պոեմից) ընդունելյա համայն աշխարհում ժողովուրդների միակ առաջնորդ-բարեխմբին իմ հազարամյա ժողովրդին նրա ամենաբնիկ չարչարանաց փորձության պահին վերածնության առաջին համբավը ավետողին, Էսենլյան...», մյուս կողմից՝ «Ղոփինք նախրական» շարքի «Դասաւորթուն» տոնետի տակ նախորդակի լարված ձեռագրով էե ընդգծումներով ավելացրել. «Ток кончается А. Ханджян и начинается ислական восток» (Երկար էր այդ ճանապարհը, որի վերջին կայանը հասնում էր Իսլամական արևելքին): Սա ոչ թե երկվություն է, այլ հակադիր բեռնեւերի համատեղությունն անիթրականալի հոգեբանական փորձ, ինչը պիտի ամպուրեմ մտախոյզ պայթյուններ:

Չարքեղի գործարարն զարդեցիք է Վալենտին Պարսխաի «Հայկառաքել-
նություն» գոհ իսպանական և արդյունաբերական բանաստեղծներ» (Մ. - 1934, 1935)
նունով) գիրքը, ինչի տպագրությունը գուցարկում է Չարքեղի դեմ ար-
գելանքների ու հայաճանքների սատակացմանը: Իհարկե, հստակ տեսնու-
մ էր, որ նոր ժամանակների հավատաքննության առաջին գոտիքը մեկն ինքն
էր: Իհարկե, նա շատ լավ գիտեր, թե ովքեր էին դահեմայետ Ստալինը, հայա-
յանք Բերիան, ազգային կեղծարար կորցրած Ամատունին և սրանք բազմա-
թիվ կատարածությունները, ովքեր միասին նրա աչքին երևում էին միմյա-
ն ծաղրածուի տեսքով, բայց նաև նա շատ լավ գիտակցում էր, որ իր նման
բանաստեղծը՝ որպես հայոց նորոյա ոգու խորհրդանշան, սրանք շուրջկա-
ն մեջ է: Իրեն արժանի ձեռով փրկագնելու և որանավ իսկ հայոց ոգին փր-
կելու նպատակով նա նաեւ փորձեց հարթահարել իր ներքին աշխարհությունը,
ուսկ ապագայում արհեստագործական արտեւ ձեւով էր...

Շարունակելի

Շարունակելի

ԴԱՎԻԹ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀԱՅԻՑ ԿԱԹՈՒՄԻԱՆՈՍՆԵՐ

יחזקאל ו אבא (1738-1751)

Սկիզբը՝ էջ 3

Գամեևանով նախկին՝ խաղող հարաբերությունները վերականգնել՝ Շրջաբալյուրի հատուկ նամակ ուղարկեց անգամ Գրասխիյի թագավորին եւ վարչապետին, որը դեռ կարողնալ Ֆյոդրին եր, ինչպես նաեւ։ Գ. Պոլուսով Գրասխիյականին հայտնի։ Նամակները միայն վերջինի պատճենէն։ Ե պահպանվել՝ 1742 թվի հոկտեմբերի 26-ի թվագրումով։ Նամակները նկատելի օգուտ տվեցին, քանի որ լատիներին ոտնձգությունները դադարեցին։ Ինչ վերաբերում է Շոթապալին, ապա նա ընդարձակեց Սք Դակոյանսէ մայրավանհի ու տաճարի շինությունները։ Զորքանի դավանանքի երեք ուղղությունների համատես ջանքերով կա զգալի արաքացիների վայրագ ու հարստահարիչ բռնություններ Բեթղեմի շրջակայքում։ Շոթապալիքը, թեկուք է տառաջացած տարիք ունենալով է ամենից երկրան ապրելով ամրոցող աշակերտների մէջ, շարունակում էր որ ակտիվ գործունեությունը։ Դանկան մահից հետո նրա գծականներն էին Թեոդորոս փոխամորը, Գաբրիել աթոռակալը, Պողոս թարգմանը, Դովաանես գործակատարը, որոնք օրորոն է մարդասէսներն էին։

Արդ տեսնե՞ք, թե ի՛նչ կացություն էր տիրում Կիլիկիայի քաղաքում: Կիլիկիայում հայտաբերվել էր հարյուրից ավելի ձուլակաշի ճամփե՛ր՝ տե՛ր և՛ դամ կամ Տեր-Արամյան մականունով, որը 1272-ից հաջորդե՛ր էր Գրիգոր Կեսարացուն, որն էլ հայտնի էր Ուդուրլու մականունով: Ապփու՛մ է, որ նա ապրե՛ր է մինչե՛ր 1734 թվով, սակայն 1731-ից կաթողիկոս է հիշատակվում Ղուկաս Աջապա-
հյանը կամ Աջապախյանը, որը ոչ թե հակաթուր, այլ օրինավոր կաթողիկոս էր Սուտ: Խնդիրն էր, որ ձուլահանսեր կամավոր հեռացե՛ր էր Սիցիլիայից, որ Ղուկասը եղե՛ր է քաղաքակից, իսկ Ղուկասյանը, որ Ղուկասը չէր հաշտվում իր հայրենի հայրենիքի հետ:

կայն հայտնի չէ, թե դա ինչպես է արվել։ Եոկ մի հիշատակարան պատմում է այն մասին, որ Կիլիկիո կերքին կաթոնիկոսները երեքայլ շրջում էին տեղից տեղ՝ օտար բռնակալների հարուցած հայհաճանքների պատճառով։ Ըստ որում, բանն այնտեղ էր հասել, որ աթորի պահպանությունը մնացել էր ամուսնավոր քահանաների ձեռքին, թերեւս, ճիշտ է ասել՝ քահանայական մի սերնդի, որի ներկայացուցիչն էր Յուսիկ քահանա Սեփն, որը նույնիսկ Մշակապետ նոր Յուսիկ է մտահաշվել 1748 թվի հունվարին։ Սիւս այս տեր Յուսիկի որդին էր Ղուկասը, որին ձերբացած Յովհաննէսն առաջ քաշել ղովարին ու խառնել ժամանակներում։ Ղուկասը Սիւ Մշակապետյանների քնտանիքից էր, որը հռչակվեց Սիւ աթորին մեկ դարից ավելի տիրելու համար։ Սակայն ինչպիսին է այդ ունտանիքի ծագումը, հայտնի չէ։

Շարունակելի

ԲԱՐԵԿԵՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՍ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր

Շարունակությունը՝ էջ

ԹՈՐՈՍ ԶՈՒՂԱՅՆՈՒ

Սկիզբը՝ թիվ 15-16

ԵՐԱՆՈՒՅՑ ՊԱՏԱՐԱԳ

Խնկարկությունն ավարտելով՝ քահանան վերադառնում է Սեդանի մոտ, եւ սարկավազը գոչելով՝ «Օրհնեա՛, Տէ՛ր», սկսւում է Պատարագի երկրորդ մասը, որը կոչվում է **Երախայից Պատարագ**, որը տեւում է մինչեւ «Տէր Աստուած օրհնեսց՛ գամենեւն» օրհնությունը: Բոլոր կարները մաղթանքների կամ աղոթքների վերջում քահանան օրհնում է ժողովրդին, ասելով՝ «**Խաղաղութիւն ամենեցուն**», եւ որպէսզի քահանան էլ այդ օրհնությունը մասնակից լինի՝ ժողովուրդը փոխարժարաբար պատասխանում է՝ «Եւ ընդ հոգւոյդ քննէ»:

Բուն Պատարագն սկսվում է «Օրհնեալ թագաւորութիւնն» (սբ Զակարի եւ սբ Ոսկեբերանի պատարագամատուցների մեջ միայն «**Միածին Որդի**»-ն է) փառաբանությամբ, որին հետեւում է ժամանուրդ: Զետագայում մեր հայրապետների տնօրինությամբ հաստատվել են նաեւ այլ՝ հավոր պատշաճի հավելյալ ժամանուրդներ:

Սրանից հետո քահանան աղոթում է ժողովրդի եւ եկեղեցու համար, որի ընթացքում դպիրները ճաշու սաղմոս եւ շարական են երգում: Ապա սարկավազի «**Պաշխումք**» (իուրաքանչեւ նշանակում է «**ուշադիր եղէք**») գոչելուց հետո երգվում է սրբերությունը կամ «**Սուրբ Աստուած**»-ը: Ժամանակին հույները եւ լատիներները անհամաձայնություն էին հայտնել մեզ՝ «**Սուրբ Աստուած**» շարականում «**խաչեցար**» ասելու համար: Ըստ նրանց՝ այդ երգն ուղղված է Ամենասուրբ Երրորդությանը, իսկ մենք ասում ենք, թէ Երրորդությունը խաչվեց: Այդ իսկ պատճառով մեզ վեճեր են խռովություններ եղան: Մեր

ընդհանրական աղոթքների մեջ «**Սուրբ Աստուած**»-ը միշտ ուղղված է եղել առ Երիստոսը եւ միշտ դասվել է Երիստոսին ուղղած աղոթքներին եւ ոչ թե՛ Երրորդությանը:

«**Սուրբ Աստուած**»-ից հետո սարկավազն աշխարհի եւ եկեղեցու համար քարոզ է կարգում եւ Աստծուց ողորմածություն հայցում: Իսկ քահանայի աղոթքից հետո Սբ Գրիգի հատվածներ են կարդում: Նախ՝ Զին Կտակարանից եւ ապա՝ Առաքելական թղթերից:

Մարգարեական եւ առաքելական ընթերցումներն ավարտելով՝ սարկավազը, **Օրթի** ազգարարելով, ժողովրդին հրավիրում է ուսնել կանգնել: «**Օրթի**» հունարեն բառ է, որ նշանակում է «ուղիղ կանգնել», այսինքն՝ «ոտքի ելել»: Ավետարանի ընթերցումը Պատարագի ամենակարեւոր մասերից մեկն է, դրա համար սարկավազն ազգարարում է. «**Երկուդաժութեամբ լուարուք**»՝ երկուդաժութեամբ լսել եւ հետո՝ «**Պրօսխումք**»: Այս երաշխի նախապատրաստության ավելի խորհրդավորություն տալու համար իսկկարկու սարկավազը բուրվառ ձեռքին իսկկարկում է Ավետարանի առջեւ, եւ ջահընկալները երկու մոմ են պահում նրա կողքին՝ խորհրդապէս հաստատելով, թէ Երիստոսը եւ Իր Ավետարանը աշխարհի Նույնն են: Սբ Զակարի եւ սբ Ոսկեբերանի Պատարագներին հանձնարարականն է, որպէսզի Ավետարանի ընթերցումից անմիջապէս հետո քարոզ խոսվի: Եվ իսկպաշտ այս պահին ամենախորմարն է, քանի որ օրվա քարոզը պետք է Ավետարանի՝ այդ օրվա ընթերցումի պատգամը որպէս ընթերցան ունենա: Սակայն այսօր շատ վայրերում քարոզը խոսվում է «**Զայր մեր**»՝ Տերունական աղոթքից առաջ:

Վերոհիշյալ Մայր Պատարագամատուցի մեջ (սբ Զակարի),

քարոզից հետո, ասվում է եւս մի քանի աղոթք, եւ երախայք արծակվում են (**Երախա** կամ **Երեխա** նրանք են, ովքեր դեռ ուսանում են քրիստոնեական ճշմարտությունները ու կանոնները եւ պատրաստվում են մկրտության): Մեզ գնում էլ ժամանակին «**Հաւատամք**»-ն ավանդվում էր միայն մկրտված քրիստոնյաներին, իսկ **Երախայք** իրավունք չունէին ունկնդիր լինելու: Բայց ժամանակի ընթացքում, երբ այլեւս չափահաս **Երախայք** չկային, եւ սակավ ինչ պակասեց նրանց թիվը, արդեն դա ավելորդ համարվեց, եւ «**Հաւատամքը**» գտնելվեց անմիջապէս Ավետարանի ընթերցանությունից հետո՝ իբրեւ վարդապետության խոստովանություն: «**Հաւատամքին**» հաջորդում են մի քանի աղոթքներ՝ աստվածապաշտության եւ շնորհներ խնդրելու համար, ապա **Երախայից Պատարագ** վերջանում է «**Օրհնեալ Տէր մեր Յիսուս Երիստոս**, Ամեն՝ մաղթանք, **օրհնեսց՛ գամենեւն**» ասելուց հետո **Երախայք** արծակվում է:

ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ

Խորհրդաւոր կամ **հաւատագեղց** Պատարագն սկսվում է նշխարի եւ գինու ընծայումից: Այսինքն՝ նշխարով եւ գինով պատրաստված սկիին ընծայման սեղանից վերաբերվում եւ որվում է Պատարագի սուրբ Սեղանին: Զնում, վստահ լինելով, որ եկեղեցում երախա չկա, սարկավազն արտասանում էր. «**Մի՛ ոք յերախայից, մի՛ ոք ի թերահաւատից եւ մի՛ ոք յապաշխարողաց եւ յանմաբոցի մերձեցի յստուածային խորհուրդս**»: Ս. Զակարի, ինչպէս նաեւ մեր ինի պատարագամատուցը, որ Լամբրինացու Մեկնության մեջ պահպանվել է, ավելի պարզ է ասում. «**Որ երա-**

խայից էր երբայք», եւ հետո՝ «**Մի ոք**» եւ այլն: Զնում երախաներից բացի՝ **ապաշխարողները, թերահաւատներն ու անմաբողներն** այս պահին դուրս էին գալիս բուն եկեղեցուց եւ սպասում գավթում: Սակայն այսօր այդ կարգը չի պահպանվում. մեր հայրերը թույլ տվեցին, որ **ապաշխարողները** մասն մինչեւ **ողջունի** պահը, երբ նրանք, ովքեր չէին կարող հաղորդվել, դուրս գալին եւ գավթում պահպանեին՝ **«առ դուռն ելէ եւ առթեցէք»** (Հայաստանյայց գրեթէ բոլոր եկեղեցիներում այս կարգն այսօր չի պահպանվում):

Վերը նշեցինք, որ Պատարագի խորհուրդն սկսվում է **վերաբերումով**, եւ պատարագի բուն քահանայագործության պաշտոնն էլ սկիզբ է առնում այդ պահից: Ուստի, եթէ պատարագիչը եպիսկոպոս է, ապա հանում է իր եպիսկոպոսական զգեստները, նշանները եւ մնում է լոկ քահանայական պարզ զգեստներով: Սաղավարտն ու հողաթափերն էլ հանում է՝ ի նշան խոնարհության եւ երկուդաժութեան: Այսպիսի նախապատրաստությունից հետո սուրբ ընծաները հանդիսավորապէս, իսկկարկուրով մոմներով հանձնում են քահանային, ով մեծ երկուդաժութեամբ իսկկարկում է եւ վերցնելով ընծաները՝ դնում ս. Սեղանին: Ապա պատարագիչը, քոջը քարծրացնելով, նախ իսկկարկում է սկիից, ապա մատները վանում գրեթէ նույն իմաստով, ինչպէս ձեռքերի առաջին վազման ժամանակ:

Այս պահին սբ Սեղանին սպասարկող սարկավազներն էլ պիտի հանեն իրենց ավելորդ զարդերը եւ վզնոցները: Սկսվում է սարկավազական քարոզը, ուր հորդորվում է ժողովրդին, որ երկուդաժութեամբ, խղճի մտքը, կատարյալ հավատքով աղոթեն սբ Սեղանի առաջ: Սարկավազ-

ների քարոզից հետո պատարագի քահանան դեռ չարքագործված նշխարն ու գինին ընծայում է Աստծուն՝ ասելով. «**Ընկալ առ ի մենք զառաջարկութիւնս զայս, եւ աւարտեա զսա ի խորհրդակալութիւն Մարմնոյ եւ Արեան Միածնի քոյ, դէղ թողութեան մեղաց պարգենեա ճաշկողացս զհաց զայս եւ զքածակս**»:

Սրբագործության պատարասության մի մասն է «**Ողջունք**», որն ազգարարում է սարկավազի քարոզը. թէ՛ «**Մի խղճիս եւ գայթակղութեամբ**» կանգնեց Աստծու Սեղանի առաջ, այլ՝ «**ուղիղ վարուք, պարզ մտօք, միմիտ սրտիս, կատարեալ հաւատով, լցեալ սիրով**» եւ այլն: «**Ողջունք**»-ը սովորեցնում է նաեւ մեզ, թէ մեր վարքը պետք է ուղիղ լինի: Դրա պատճառը Երիստոսի՝ մեր մեջ հայտնվելն է եւ նրա՝ մեզ անչափ սիրելը, որի համար էլ Նա, Աստված լինելով, խոնարհվեց, մեր մեջ բազմեց եւ մեզ իրավունք տվեց իրեն պաշտելու եւ երկնային սերովքների նման իրեն սրբաբանելու:

Ապա սարկավազի կրկին ազգարարությամբ՝ կամաց-կամաց մոտենում ենք Պատարագի ամենակիրակյան մասին, որը մենք կոչում ենք **Սրբագործութիւն**, իսկ հույներն ասում են **անաֆորա** կամ **պոռոֆորա**, որը նշանակում է սուկ Պատարագ:

Շարունակելի

Ուղղափառ եկեղեցիների ներկայացուցիչներ խորհրդակցությունն Նուսաստանում

Հոկտեմբերի 11-ից 17-ը Զուսաստանի Կոս կղզում տեղի ունեցավ Ուղղափառ եկեղեցիների ներկայացուցիչների նախապատրաստական խորհրդակցություն՝ համանախագահությանը Սափամայի մետրոպոլիտ Գենակիոսի (Տիգրեզական պատրիարքություն) եւ Միջագետքի մետրոպոլիտ Եվստաթիոս Մաթթա Բոհամի (Ասորի Ուղղափառ եկեղեցի), ընդհանրապէս եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի 10-րդ համաժողովի, որը տեղի է ունենալու 2013 թ. հոկտեմբերի 30-ից Նուսաստանի 9-ը Զարուբանի Կորնայի Բուսան քաղաքում:

Խորհրդակցության 37 մասնակից՝ մետրոպոլիտներ, արքեպիսկոպոսներ եւ եպիսկոպոսներ, վարդապետներ եւ քահանաներ, ինչպէս նաեւ աշխարհիկ աստվածաբաններ Ուղղափառ եւ Արեւելյան Ուղղափառ եկեղեցիներից, հյուրընկալվել էր Կոստանտնուպոլիսի Տիգրեզական պատրիարքության Կոսի եւ Նիսիոսի մետրոպոլիտության կողմից:

Խորհրդակցության ընթացքում լսվեցին բանախոսու-

թյուններ՝ եկեղեցու հաղորդութեան կազմակերպության, խաղաղության եւ մարդու իրավունքների, բնության եւ շրջակա միջավայրի պաշտպանության եւ այլ թեմաներով, ինչպէս նաեւ քննարկվեցին եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի 10-րդ համաժողովին առկա մի շարք կազմակերպչական հարցեր:

Հոկտեմբերի 13-ին ժողովականները նաեւ աղոթք բարձրացրին առ Աստծով՝ Երուսաղեմի հայոց Թորգոմ պատրիարքի հոգու հանգստության համար:

Ժողովականները մասնակցեցին նաեւ Կոսի Սբ Լիկողայոս տաճարում մատուցված Պատարագին, այցելեցին եկեղեցական ծխեր եւ հանդիպումներ ունեցան համապատասխանների հետ:

Խորհրդակցությանը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից մասնակցում էր միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի տնօրէն Զովակիմ եպս Սանուկյանը, իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսությունից՝ տիկին Սարիք Եսթեյանը:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԲԱՆԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

Սկիզբը՝ էջ 6

Օծման արարողությանն առաջնակին նշանակություն է հաղորդում մեծապատիվ հյուրերի ներկայությունը, որոնց թվում՝ Թիֆլիսի Նահանգապետը, փոխնահանգապետը, քաղաքապետ Իշխան Ն. Երկայնաբազուկ-Արդուլյանը, Թիֆլիսի ոստիկանապետը, բանտային հանձնաժողովի հայ եւ օտարազգի պատվավոր անդամներ:

Եկեղեցու ծծման առիթով երկու օր շարունակ եկեղեցու դռներ բաց են մնում նաեւ Թիֆլիսի հայ ուխտավորների համար, արտոնություն, որ շարունակվում է եւս մի քանի տարի:

1895 թվականին արդեն թիֆլիսահայ «Արձազանք»-ը բանտային եկեղեցու մասին գրում է, որ Գրիգորիս քահանա Մատիլյանցի ընտրվել «այժմ եկեղեցի մի ուշադիր պատկեր է ներկայացնում թէ իր մաքրութեամբ, թէ համապաշտած դաստիարակեամբ եւ թէ եկեղեցական զարդերով»:

1909 թվականին այստեղ հիմնվում է նաեւ դպրոց՝ անուանում հայ բանտարկյալների գրագիտություն սովորեցնելու համար:

Ուշագրավ է նաեւ հայ կալանավորներից կազմված եկեղեցական երգչախմբի մասին տեղեկությունը: 1909 թվականի հունիսին Մետեխի բանտ է այցելում Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Մատթեոս Իզմիրլյանը: Եվ, ինչպէս գրում է «Հովվի» թերթը, «բանտի սրահի առաջին յարկից սկսուեց «Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի» շարականը, որ երգեց հայ բանտարկյալներից բաղկացած խումբը եւ մեծ տպավորություն արաւ ամենի վրայ»: Զանդուկյան ավարտվում է «Զայր մեր»-ի երգեցողությամբ, որ կրկին կատարում է կալանավորներից կազմված երգչախմբը:

20-րդ դարի սկզբներին արդեն որոշակի ավանդույթներ ձեռնարկած հայոց բանտային եկեղեցիները դարձրեցին գործելու խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո: Աստծու խոսքը հայ կալանավորներին հասցնելու հնարավորություն հայ հոգեւորականին կրկին տրվեց նորանկախ Հայաստանում: Այսօր հոգեւորականի բանտային ծառայությունն ամրագրված է օրենքով: 2007 թվականին ընդունված «Հայաստանի Հանրապետության եւ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ

Մետեխ. գործ՝ Գ. Գրիգորյանի (Չոտոտ)

Եկեղեցու հարաբերությունների մասին» օրենքով Հայ եկեղեցուն իրավունք է վերապահված, ի թիվս այլ հաստատությունների, մշտական հոգեւոր ներկայացուցիչ ունենալու նաեւ ազատագրված մաս վայրերում, ներառյալ՝ քննչական մեկուսարաններում:

ՀՀ ազատագրված վայրերում կառուցվել եւ կառուցվում են նաեւ բանտային եկեղեցիներ: Եվ թերեւս արժէ, որ նորակառույց այդ եկեղեցիներից մեկը հիշեցնի բանտային առաջին հայ հոգեւորականների անունները՝ սբ Սիմոն կամ սբ Գրիգորիս:

Հեղինե ՄԿՐՅԱՆ

ՈՒՐ ԵՍ ԱՆՀԵՏԱՑԵԼ, ԲԱՐԻ՝ ԵՎ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴ

Սկզբը՝ էջ 5

Այդ իսկ պատճառով Հիսուս Զրիստոսը, անդրադառնալով փոխառվածությանը, ասում է. «Փոխ տվեք նրան, ումից ետ ստանալու ակնկալիք չունեք» (Ղուկ. 23:35): Զրիստոսությունը մարդկանց քարոզում է հավասարություն՝ ազգաբարեկամ Պողոս առաքյալի անունով խոսելով. «Զեր առատությունը թող լցնի չքավորի պակասությունը, որպեսզի երկու կողմում էլ հավասարություն լինի» (հմմտ. Բ Կորնթ. Ը 14): Տիրոջ արդար դատաստանին ենթակա են թե՛ հարուստները, թե՛ աղքատները: Բոլոր ժամանակներում մեծահարուստի միտքն զբաղեցնում է հետեւյալը. «Եթե բաժանեմ ունեցածս ավելորդ մասը, ապա կարիքավորներին, կաղքատներին ու կենսական»՝ առանց ակնաչափի լինելու մարգարեին, որ ասում է. «Չտեսա արդարին արհամարհված եւ ոչ էլ նրա զավակին՝ հաց մուրախիս» (Սաղմ. ԼԶ 25): Այս իսկ պատճառով է, որ մեր Տերն այդի կնոջ օրինակով փորձում է դաստիարակել մարդուն՝ ուղղորդելով դեպի ողորմության եւ աղքատասիրության՝ մեծ ու փրկական խորհուրդը:

Մարդուն կործանման տանող մեղքերից մեկն էլ կախարհությունը ու հմայությունը գրավելն է:

Իմաստունը գրում է. «Ղուս տեցիր նաեւ Քո սուրբ երկրի ինքնակիչներին՝ իրենց կատարած գարշելի գործերի, կախարհությունների եւ անսուրբ ընծաների համար» (Իմաստ. ԺԲ 3-4): Կախարհությունն ու հմայու-

թյունն առելի են Աստծուն, որովհետեւ դրանք չարի գործերն են: Հուսահատ մարդը, կարիքից դրդված, դիմում է կա՛մ կախարհներին, կա՛մ փուկներին, կա՛մ էլ խաբեաներին՝ կարծելով, թե նրանք կարող են իրեն այդ փոճակից դուրս բերել, այնինչ խաբվելով եւ կախարհվելով՝ ընկնում է դեւերի ցանցը: Այդ դիվային ուժերը մտնում են մարդու ներաշխարհ, եւ մարդը, ինչպես գրում է Մանդակունի հայրապետը, «սկսում է հորանջել. ձախ կողմում կախարհում է, աջ կողմում՝ փեփքում, անարգուն է խաչը, թշնամաբար անարգուն է Զրիստոսին եւ չի հասկանում», այսինքն՝ հայտնվում է հափշտակության մեջ: Մի արդարամիտ մարդ գրում է. «Ով գրկում եւ ուրիշների ունեցվածքը հափշտակում է, իր ունեց-

վածքը ծառանգելու իրավունքը կորցնում է, ուստի, ով ցանկանում է իր ունեցվածքը խաղաղությամբ վայելել, թող հատուցի նրան, ում գրկեց: Որովհետեւ ով գրկանքով ուրիշների ունեցվածքն է ծողովում, ասես իր հագուստի մեջ կրակ է ծրարում»:

Դիմելով կախարհներին՝ մարդը դաշինք է կնքում սատանայի եւ նրա չար ուժերի՝ դեւերի հետ: Եվ այս ամենը հիմնականում վախի, հիվանդության, աշխարհայտության եւ այլնի պատճառով: Արդյունքում՝ «կախարհությունները միայն նեղություն ու ցավով են բերում» (Ա. Թագ. ԺԵ 23): Այս պահին մեզ օգնելու է գալիս Հակոբոս առաքյալը՝ ասելով. «Հիվանդ է ձեզանց մեղք, թող կանչի եկեղեցու երեցներին, եւ նրանք նրա վրա թող աղոթք անեն, թող յուզով օծեն նրան Տիրոջ անունով: Եվ հավատով արված աղոթքը կփրկի հիվանդին» (Հակ. Ե 14-15): Աստված պատվիրում է. «Վուկներին մի՛ հետեւեք եւ ոգեհանների հետ մի՛ առնե՛լեք, որպեսզի նրանցով չաղծվեք» (Ղեւտ. ԺԹ 31): Իսկ եկեղեցին անդադար կրկնում է Պողոս առաքյալի խոսքը. «... անխտիր սուտ աստվածներին ու կախարհներին եւ հետեւում, այդ պատճառով էլ ձեր մեջ շատ հիվանդներ ու ցավազարներ կան, նույն պատճառով էլ շատերը տարածվում են» (հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԱ 30):

Ս. Գրքի համաձայն՝ մարդն ստեղծվել է Աստծու պատկերով եւ նմանությամբ (հմմտ. Մկնկ. Ա 26): Մեկ այլ տեղ կարդում ենք՝ Աստված մարդուն ստեղծեց հողից եւ նրա դեմքին կենդանության շունչ փչեց (հմմտ. Մկնկ. Բ 7): Այստեղից էլ ի հայտ է գալիս մեկ ճշմարտություն՝ մարդ արարածը մարմնեղեն է, քանի որ հողից է, եւ հոգեղեն է՝ քանզի Աստծուց է: Մարմինը հողից է հավասարվում, իսկ հոգին, բարձրանալով երկինք, միավորվում է Աստծու հետ: Բայց ինչպես հողի մեջ, Տիրոջ խոսքի համաձայն, մեռնում է ջրոնքի հատիկը եւ հետո բազում արդյունք տալիս, այնպես էլ մարդը մեռնելով հողին է հավասարվում, ապա հառնելով ծովվում է Աստծու հետ: Փորձություններով ի աշխարհում մարդը գտնվում է իշխանության ներքո: Այո՛, Տիրոջ խոսքի համաձայն՝ մարդը հնազանդվում է իր տիրոջը, բայց եւ տերերին էլ կործանելու չի վերապահվում սեփական հաճույքների հազուդրդ

Երանսի՝ այն մարդուն, ով ապրում է արդարության եւ սիրո մեջ:

Անդրանիկ Կրկ. ԶԻՎԱՆԵՍՅԱՆ

Օժվեց Աղավաատուն գյուղի Նորակառույց եկեղեցին

Հոկտեմբերի 21-ին Արմավիրի մարզի Աղավաատուն գյուղում, ծեռամբ Արմավիր թեմի առաջնորդ Սիոն եպս Աղավաատի եւ մասնակցությամբ Արմավիրի թեմի հոգեւոր դասի, կատարվեց Նորակառույց Արմավիր եկեղեցու օծման արարողությունը:

Եկեղեցու օծմանը ներկա էին 33 վարչապետ Տիգրան Սարգսյանը, ՀՀ Արմավիրի մարզպետ Աշոտ Ղափարյանը, եկեղեցու բարերար մոսկվաբնակ Վահան Ավագյանը՝ իր ընտանիքի հետ, Ազգային ժողովի պատգամավորներ, համայնքապետ Աշոտ Գրիգորյանը,

հարակից համայնքների ղեկավարներ, բազմաթիվ համագործակցողներ, թեմի եկեղեցատեր երիտասարդաց միությունների անդամներ եւ բազմաթիվ ուխտավորներ:

Սրբազան հայրն օծեց սբ Մեղանը, սբ Կոստանի սյուները եւ Սկրտության ավազանը:

Վեհափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակով բարերար Վահան Ավագյանն արժանացավ Հայ Առաքելական Սբ Եկեղեցու «Ար Գրիգոր Լուսավորիչ» պատվով շքանշանի:

Առաջնորդարան
Արմավիրի թեմի

Վերածվեց Չկալով գյուղի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցին

Լոռու մարզի Թումանյանի տարածաշրջանի Չկալով գյուղի 1862 թ. վերակառուցված Սբ Աստվածածին եկեղեցին, որը ժամանակի եւ բնական ազդեցությունների հետեւանքով ֆիզիկապես մաշվել է քայքայվել էր:

Արձագանքելով գյուղի բնակչության խնդրանքին՝ եկեղեցու փլուզումը կանխելու եւ սրբազան արարողություններ կատարելու նպատակով, Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ արք. Չուլջյանի օրհնությամբ, Աժ պատգամավոր Կարեն Սարիբեկյանն անձամբ նախաձեռնեց եկեղեցու վերակառուցման հովանավորություն ու ղեկավարեց աշխատանքները: Հիմնովին փոխվեց ծածկը, ամրակալվեցին հիմնապատերը, կառուցվեցին խորանն ու սբ Մեղանը, կատարվեցին տարածքի հսկայածավալ մաքրման աշխատանքներ, սալապատվեց, պարսպապատվեց եկեղեցու եւ դպրոցի շրջապատը, եկեղեցուն կից վերակառուցվեց հովվատուն, իսկ քանդակագործ շքեղ դուռն առանձնահատուկ տեսք հաղորդեց եկեղեցուն: Իրականացվեցին ներքին հարդարման, կահավորման եւ տարածքի բարեկարգման աշխատանքները:

Հոկտեմբերի 4-ին, ծեռամբ թեմակալ առաջնորդի, օժվեց եւ տանիքին տեղադրվեց եկեղեցու բարձրադիր խաչը:

Իսկ առաջ հոկտեմբերի 20-ին, ծեռամբ թեմակալ առաջնորդի, կատարվեց Սբ Աստվածածին եկեղեցու վերածման արարողությունը:

Արարողությանը ներկա էին Լոռու փոխմարզպետը, պատգամավորներ, Կարեն Սարիբեկյանի ղեկավար ընկերները, հյուրեր երեսնից, բազմաթիվ ուխտավորներ, Չկալովի գյուղացիներ, համայնքապետներ, գյուղի դպրոցի ուսուցչական կազմը, աշակերտներ, հավատացյալներ: Արարո-

ղության ավարտին սրբազան հայրն օրհնեց բարերար Կարեն Սարիբեկյանին, գյուղի բնակիչներին եւ բոլոր ներկաներին՝ շնորհավորելով արթաթավայրի վերածման առիթով, եւ օրհնության գիր հանձնեց բարերարին, Նվիրեց մեր Տիրոջ պայծառակերպության խորհուրդը պատկերոր մանրանկար:

Սրբազան հայրը շնորհակալական խոսք ասաց նաեւ եկեղեցուն սրբապատկերներ եւ գորգեր նվիրաբերած Լոռու մարզպետ Արթուր Նալբանդյանին, Վանաձորի քաղաքապետ Սամվել Դարբինյանին, մարզի ոստիկանապետ Անուշահ Դամբարյանին, փոխմարզպետ Արսեն Դարբինյանին, մարզպետարանի աշխատակազմի քաղաքաշինության վարչության պետ Արմեն Ջաւազյանին ու կրթության վարչության պետ Մուսա Սայադյանին:

Դիվան Գուգարաց թեմի

ԵՐԽՍՏՈՆՅԱ ՔԱՅԱՍԱՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, քաղաքական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝
«Զրիստոսյան Հայաստան»
թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝
Աստուրիկ Ստամբուլյան

Գրաքննության վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ 517197
Էլ. փոստ՝ qh@etchmiadzin.am
web կայք՝ kh-tert.livejournal.com
krishayas.wordpress.com

Ստոր. տպագր. 1.11.2012 թ.
Տպագրանակ՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ